בס"ד

דרכי חינוך
בונים את דור העתיד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת שלח - תשע"א

גליון ק"ע שנה חמישית

דבר תורה

"וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֶשְׁכֹּל וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַּמּוֹט בִּשְׁנָיִם וּמִן הָרִמֹּנִים וּמִן הַתְּאֵנִים". (במדבר י"ג כ"ג).

בתחילת פרשתינו, כשהתורה כותבת על שילוח המרגלים, נאמר (שם ב'), "...אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל נָשִׂיא בָהֶם", הפשטות הוא, שמכל שבט נשלח מרגל אחד. ובמיוחד נראה כן ממה שהתורה מזכירה את שמות המרגלים ושבטיהם, שהם שנים עשר, ולאחר מכן שוב חוזרת וכותבת התורה (שם ט"ז), "אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת הָאָרֶץ...", המשמעות שרק אלו השנים עשר נשלחו לרגל את הארץ.

אכן מצאנו מחלוקת תנאים בענין זה, כמה מרגלים היו, כדאיתא בירושלמי (סוטה פ"ז ה"ה, ל"ב ב'), שלדעת רבי ישמעאל, מכל שבט היה רק מרגל אחד, לשנים עשר שבט היו שנים עשר מרגלים, שמונה מהם נטלו את האשכול, וארבעת האחרים נטלו את התאנים והרימונים. ואילו לדעת רבי עקיבא, מכל שבט ושבט היו שני מרגלים, לשנים עשר שבט היו עשרים וארבעה מרגלים, וחלוקתם לגבי נטילת הפירות, ששה עשר נטלו את האשכול, ושמונה האחרים נטלו את התאנים והרימונים ושאר כליהם. וכתבו המפרשים, דלשיטת ר"ע לא קשה ממה שהוזכרו בשמותם רק שנים עשר, שאלו הנזכרים בשמות היו חשובים יותר, והשניים היו פחותים מהם.

מלבד מה ששיטת רבי עקיבא מחודשת עבור כל אלו שלא למדוה בלתי היום, צריך לבאר מה הכריח את רבי עקיבא ללמוד שלא כפשוטו של מקרא, שבכל שבט היה רק מרגל אחד.

האמת היא, שכל המעיין בירושלמי, יראה ויבין, שדעתו זו של רבי עקיבא, היא 'לשיטתו', שלומד בכל התורה כולה, היכן שנכתב לשון כפולה, שהוא בא לרבות, ואילו רבי ישמעאל סבר, ש'דיברה תורה כלשון בני אדם'. והיות ובפרשתינו כתוב 'איש אחד איש אחד', לר"י אין בזה רבותא, כי כך הוא לשון בני אדם, אלא שלר"ע הלשון הכפולה באה לרבות, שמכל שבט ושבט היו שני אנשים (ע"פ קרבן העדה ופני משה).

ובדרך דרש ביאר בספר 'גנא דפלפלא', שמחלוקתם זו של ר"י ור"ע במנין המרגלים, היא לשיטתם במחלוקת נוספת, וזאת ע"פ דברי המדרש בשהש"ר (ד' י"ב ג'), שמהיכן היו להם לישראל נסכים במדבר, מאשכול שהביאו המרגלים (ע"פ גירסת המתנו"כ בשם ספר ישן וע"ע בפירוש מהרז"ו).

הנה בקדושין ל"ז ב' נחלקו ר"ע ור"י האם הקריבו ישראל נסכים במדבר, דעת ר"ע שהקריבו נסכים במדבר, ואילו דעת ר"י שלא הקריבו נסכים במדבר, וביארו רבותינו הראשונים (עי' רש"י ותוס' וע"ע רמב"ן במדבר ט"ו ב'), שלדעת ר"ע הקריבו נסכים בין בתמידים ובין בשאר קרבנות, בין בציבור ובין ביחיד, ואילו לדעת ר"י שלא הקריבו נסכים, הכוונה בכל הקרבנות למעט תמידין, שלתמיד אף לר"י הקריבו נסכים.

בסוטה ל"ד א', וכעי"ז בירושלמי שם, מחשבת הגמ' כמה היה משקל האשכול, וזאת ע"פ היסוד שמשקל שאדם יכול לישא לבד הינו ארבעים סאה, "וגמירי, דטעונא דמדלי איניש לכתפיה תילתא דטעונא הוי", ופרש"י, "[שמשא] שהאדם עצמו מגביהו על כתיפו ואין אחר מסייעו, אינו אלא שליש משאוי שנושא כשמטעינו אחר, נמצא שהיה כל אחד מהן נושא משא ק"כ סאין".

כשנבוא לחשב כמה היה משקלו של האשכול, לדעת ר"י שהיו י"ב מרגלים, ושמונה מתוכם נשאו את האשכול, אם נניח שיסוד זה שאדם יכול לישא ק"כ סאה כשאחר מסייעו, הכוונה שמסייעים בידו להעלותו על כתפו, א"כ יצא שיש לחשב ששבעה המרגלים נשאו כל אחד ק"כ סאה, ואילו האחרון, שלא היה מי שיסייע בעדו, נשא רק ארבעים סאה, יחדיו עולה החשבון לתת"פ סאה. וכידוע שכל סאה הוא שני הין (עי' רשב"ם ב"ב צ' א'), נמצא שהיו באשכול תתתתק"ס הין.

הכסף משנה בפ"א מהל' מאכלות אסורות ה"ט כותב בדעת הרמב"ם, שלא רק שיין מזוג כשר למזבח, אלא אדרבה, חשוב ומעולה יותר. ובשבת ע"ז א' ועירובין כ"ט ב' עוד מבואר, שיין מזוג הוא רבע יין ושלשת רבעים מים, נמצא שתתתתק"ס הין, כאשר ימזגום במים, יעלה שיעורם לז' אלפים ומ' הין.

כאשר נחלק את שיעור היין המזוג שיצא לנו, לפי השנים שישראל היו במדבר מאז שהמרגלים חזרו, שנשארו ל"ח ומחצה שנים (שהרי המרגלים חזרו בט' באב בשנה השניה, כדאיתא בסדע"ר ועוד), יצא כקפ"ג הין לשנה, וכמנין זה עולה חשבון הנסכים שצריכים לכל שנה ושנה לתמידים, שהרי מפורש בפסוקים (שמות כ"ט ל"ח – מ"א), שרבע ההין היו צריכים לתמיד של שחר, ורבע הין לתמיד של בין הערבים, יחדיו הם חצי הין לכל יום, ובחשבון של שס"ה ימים בשנת חמה (ששנות הלבנה מתחשבים עמה), יצא שלכל שנה צריך קצת פחות מקפ"ג הין, נמצא 'דבר פלא', שמשקלו של האשכול שהמרגלים הביאו, עולה בדיוק לנסכים שהיו צריכים למשך כל השנים שנשארו במדבר.

נמצא, ששיטת ר"י שלא הביאו נסכים במדבר מלבד לתמידים, היה די באשכול כזה שהוא משא שמונה אנשים, ואילו לר"ע שסבר שהביאו נסכים במדבר בכל הקרבנות, נמצא שלא יספיק אשכול של משא שמונה בנ"א, והיו צריכים יותר, נמצא שר"ע לשיטתו במנין המרגלים עם שיטתו בחיוב הנסכים.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים המבתבים – מוגש עילית - ארץ ישראל

כתב חידה

נתמניתי לתפקידים חשובים,
גם מהם בשמותי רמוזים.

שמי אינו ראוי להנתן,
אך לנולד בירושלים ניתן.

זקני לא נכשל בגניבה,
ומשפחתי נכשלו מחמת הסביבה.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

בסעודות 'שבת שבע ברכות' לבתו של ר' ראובן, במקום להניח לפני כל אחד מהמסובים לחמניה, הניחו את הלחמניות בתוך קערות מרכזיות, ובסיום כל סעודה אספו את הלחמניות שנשארו וארזום לסעודה הבאה.

לקראת 'סעודה שלישית', תיכננו להשתמש גם בלחמניות שנשארו מהסעודות הקודמות, אלא ששמעון, אחד הבנים טען, שהיות והסעודות הקודמות היו בשריות, וסעודה שלישית יהיו בה גם מאכלי חלב, לכך אין להשתמש בלחמניות אלו, מדין פת שאכלו בה בסעודה בשרית, כנפסק ביור"ד סי' פ"ט ס"ד.

לעומתו טען לוי אחיו, שכל הלכה זו נאמרה בלחם שהיה מונח על גבי השולחן בסעודה בשרית, שחוששים שנדבק בה שומן ושאריות בשר, מה שאין כן במקרה דידן, שהלחמניות היו בתוך קערות נקיות על גבי השולחן, שאין לחוש שמא נתבשרו.

ואילו שמעון חזר וטען, שכל חילוק זה שייך אולי ביחיד, שיודע מה שעשה, אבל היות וכאן מדובר בסועדים רבים, שלא ניתן לדעת היאך הם לקחו את הלחמניות, שיתכן מאוד ואחד הסועדים הושיט את ידו המלוכלכת בשומן ליטול לחמניה, ובאותה שעה, ידו השומנית נגעה בלחמניות אחרות, או שאחד נטל לחמניה אחת, ואחר כך נמלך ונטל לחמניה אחרת, כך שעדיין יש מקום לומר שלחמניות אלו אסורות באכילה עם חלב.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

לחכימא ברמיזא

במגילה (י"ט א') מבואר שיטת רב, שספרים שתפרן בפשתן, פסולים.

לפי"ז יש צורך ליישב עובדא באדם גדול מסוים.

התדע מיהו ?

[ואם תדע מי ביקש לרשום עובדא על הפסד ממונו, תגלה מיהו].

מבין חידות

באיזה הלכה הנוגעת לסעודת שבת ויו"ט, יש חומרא בנשים יותר מבאנשים

מענייא דסדרא

"במתים חפשי, כיון שמת אדם נעשה חפשי מן התורה ומן המצות" (שבת ל' א').

היכן ניתן להוכיח ע"פ פרשתינו, האם ניתן לקיים מצוות גם לאחר מיתה.

לע"נ הגלמוד ר' פסח לייב בן אליעזר ז"ל – נלב"ע במוצש"ק לסדר 'בהעלותך את הנרות', י' סיון תשע"א

ומבקשים בזאת מכל מי שיכול לגמול עמו 'חסד של אמת', ללמוד לעילוי נשמתו משנה אחת, פרק תהלים אחד, או אפילו ליתן פרוטה לזכותו, ובודאי יבורך על כך מפי בעל הברכות, שאף יוסיף ויתן לו שכר עד אין קץ ושיעור.

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, מי שסיים תפילתו ולא פסע מחמת שהעומד מאחוריו עדיין מתפלל, והש"ץ החל באמירת ספירת העומר, והוא סופר עם הציבור, האם יאמר בשעה זו 'הרחמן' שלאחר ספיה"ע, או יאמר 'יה"ר שיבנה בית המקדש' שאחרי שמונ"ע, וכולל בזה גם התפלה שאחר ספה"ע, והאם במקרה שכבר אמר 'הרחמן' קודם שפסע, אינו צריך שוב לומר היה"ר שלאחר הפסיעות, שנכלל כבר בתפילת 'הרחמן', שזו אותה תפילה.

א] בתוס' במגילה כ' ב' ד"ה כל הלילה וכו', כתבו, "ואחר שבירך על הספירה אומר יה"ר שיבנה ביהמ"ק וכו', משא"כ בתקיעת שופר ולולב, והיינו טעמא, לפי שאין עתה אלא הזכרה לבנין ביהמ"ק, אבל לשופר ולולב יש עשיה". ולכאו' כוונת תוס' לומר, דמשום כך מבקשים יה"ר שיבנה וכו', כדי שנוכל לקיים המצוה בעשייה ממש, משא"כ בשופר ולולב שאנו מקיימים המצוה בעשיה, אף שלולב בחוה"מ הוא מתקנת ריב"ז זכר למקדש, מ"מ הוא בעשייה[1].

ב] בשו"ע לא נזכר הלכה זו, שאחרי ספה"ע מתפללים על המקדש, אבל המ"ב בסי' תפ"ט סק"י, כתב, "ומנהג לומר אחר הספירה יה"ר וכו' שיבנה ביהמ"ק וכו', כלומר, ואז נקיים מצות הבאת העומר", ובשעה"צ שם אות ט"ו מביא, "כ"כ השבלי הלקט, וכתב עוד טעם משום יום הנף, דהיינו כל יום ט"ז שאסורין באכילת חדש מתקנת ריב"ז, לכך ראוי להזכיר עבודת ביהמ"ק ולהתפלל עליה, להחזיר הדבר לישונה, ועי' בתוס' מגילה טעם אחר. וכל זה אם נימא דספירה בזמה"ז דאורייתא ואינו תלוי במקדש, וכמו דכתב בריש דבריו, אבל אם נימא דהוא דרבנן זכר למקדש, א"ש טפי, שמתפללין שיבנה ביהמ"ק".

לעומת זאת, תפלת היה"ר שבסוף שמונה עשרה, נזכר ברמ"א סי' קכ"ג ס"א, שכתב, "ונהגו לומר אח"כ [אחרי אמירת 'עושה שלום'], יה"ר שיבנה ביהמ"ק כו', כי התפלה במקום העבודה, ולכן מבקשים על המקדש שנוכל לעשות עבודה ממש", ולהטעם האחרון שכתב בשעה"צ (הנ"ל), הוא ממש אותו ענין כמו בספה"ע. וא"כ לפי"ז לית דין צריך לראיות, שבתפלה אחת שפיר דמי.

ג] אמנם יעו"ש במ"א בסק"א, בטעם ג' פסיעות, שכתב, "ועוד שמעתי טעם[2], דבזכות ג' פסיעות זכה נבוכדנצר להחריב ביהמ"ק, ולכן אנו פוסעים ג' פסיעות ומתפללים שיבנה ביהמ"ק". ולפי טעם זה, במה שאמר תפלה על בנין ביהמ"ק, אחר ספה"ע קודם שפסע, צריך לומר עוד פעם לאחר שפסע, דהוא ענין חדש לבקש אחר שפסע, שיועיל זכות הפסיעות שפסע לכבוד המקום.

ומ"מ יש סברא לומר שלא ימתין עם אמירת היה"ר של ספה"ע עד אחר שיפסע, דכיון שכל מה שסופר לפני שפסע, הוא כדי לספור עם הציבור, וכיון שעתה הצבור מבקש על בנין ביהמ"ק, ראוי שיבקש עמהם, מלבד שהוא מסוגל יותר כשמתפלל תפלה זו עם הצבור. וא"כ לטעם המ"א הנ"ל, יצא נ"מ, שבנידו"ד יש ענין שיאמר ב' פעמים יה"ר[3].

ד] ואולם מצד החסרון של 'אין עושין מצות חבילות', סברא פשוטה דאין לחוש, וזאת משום שהעיקר באמירתו הוא התפילה לבנין ביהמ"ק, מה לן אם מתפלל משום מנהג בספה"ע או משום סוף תפלת י"ח, בתרווייהו ענין התפלה עיקר, ולא שהוא חלק במצוה של הספה"ע או תפלת י"ח.

ה] ומלבד זה כבר כתב המ"א בסי' קמ"ז סקי"א, ד"דוקא בב' מצות של חובה הוי חבילות", ומבואר במחצה"ש שם, דטעמו משום דהא דאין עושים מצוות חבילות, "כתב רש"י (סוטה ח' א' ד"ה חבילות, וכ"כ הרשב"ם בפסחים ק"ב ב'), דנראה שהן עליו כמשא, וזה שייך דוקא בחובה, אבל במה שאין חוב, ע"כ לא הוי כמשא, דא"כ מי בקשו מידו, ואדרבא נראה בזה [שמקיים גם מה שאינו מחוייב] זירוז מצוה". ה"ה י"ל בנדו"ד, דאדרבא מזדרז להתפלל על המקדש, ואין כאן ענין לכפול, זולת למש"כ במג"א הנ"ל שיש ענין מיוחד דוקא אחר הפסיעות, ואז, אם המתין, יאמר אחר הפסיעות, ודיו, ואם רוצה יוכל לומר ב' פעמים, כי כאמור, יש ענין להתפלל עם הצבור, וכמשנ"ת.

תשובה ל"לחכימא ברמיזא"

בתשובה לשאלה, מיהו האדם גדול שיש צורך ליישב עובדא דידיה עם מש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש לאבות (פ"א מ"ג), שהצדוקים אומרים על עצמם שמאמינים בתורה שבכתב.

המדובר הוא ברבא, כדאי' בשבת פ"ח א', "ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבא אצבעתא דידיה תותי כרעא, וקא מייע בהו, וקא מבען אצבעתיה דמא [בשעת עיונו בסוגיא היה טרוד כ"כ, עד שלא הרגיש שמועך ברגליו את אצבעות ידיו שהיו מתחת לרגליו, וזב מאצבעותיו דם, ובכל זאת לא הרגיש – עפ"י רש"י], א"ל [הצדוקי לרבא], עמא פזיזה דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו... א"ל, אנן דסגינן בשלימותא [התהלכנו עמו בתום לב], כתיב בן תומת ישרים תנחם, הנך אינשי דסגן בעלילותא [אותם אנשים שהולכים בדרכים עקלקלות], כתיב בהו סלף בוגדים ישדם", ומבואר דהצדוקי לא קיבל גם תורה שבכתב[4].

בספר משמרת מועד (להגרמ"מ קארפ שליט"א), עמ"ס שבת כאן, כתב על כך,"הקשו הלומדים, הרי הצדוקים מודים בתורה שבכתב, ורק בתורה שבע"פ כופרים, וא"כ מאי קשיא לצדוקי, הרי גם לשיטתם קיבלו תורה שבכתב בנעשה ונשמע. והשבתי, דמכאן מקור גדול למש"כ הרמב"ם בפיהמ"ש בפ"א מאבות מ"ג, וז"ל, וקראום החכמים צדוקים וביתוסים, וכאשר לא היו יכולים לקבץ הקהלות וכו', נטו להאמין הדבר שלא יכלו לכזבו אצל ההמון, שאילו היו מוציאין אותו מפיהם, היו הורגין אותם [שהרי הצדוקים היו כבר מזמן שיד ישראל היתה תקיפה], ר"ל דברי תורה, ואמר כל אחד לסייעתו, שהוא מאמין בתורה, וחלק על הקבלה שאינה אמיתית, וזהו לפטור עצמם מן המצוות המקובלות והגזירות והתקנות, אחר שלא יכלו לדחות הכל, הכתוב והמקובל, עכ"ל, ותו לא מידי".

והרמז: שלא הרשהו רבו לישב עד שיאמרו לו שמועה מאחד מקניני תורה, כדאיתא בעירובין נ"ד א', "א"ל [רב יוסף לרבא] לא תיתיב אכרעיך עד דמפרשת לי הני קראי, מאי דכתיב וממדבר מתנה וגו'. א"ל אם אדם משים עצמו כמדבר זה שהכל דשין בו תורה ניתנה לו במתנה", והוא מידת הענוה, שהיא אחד ממ"ח קניניה של תורה כדשנו חכמים בפ"ו דאבות.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, איזה דין מהלכות יו"ד[5], נוהג ד' פעמים בשנה, כתוצאה מ'מתן תורה'.

המדובר הוא באיסור 'הקזת דם בערב יו"ט', כדאי' בשבת קכ"ט ב', "וגזרו רבנן אכולהו מעלי יומא טבא משום יו"ט דעצרת, דנפיק ביה זיקא ושמיה טבוח, דאי לא קבלו ישראל תורה הוה טבח להו לבשרייהו ולדמייהו". ונפסק ברמ"א סי' תס"ח, ונוהג בכל יו"ט חוץ מערב ז' דפסח[6].

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, היכן ניתן להוכיח ע"פ פרשתינו, דהקב"ה חס על כבודו של צדיק, יותר מכבוד עצמו.

הנה נאמר בפרשתינו (ה' כ"א), "והשביע הכהן את האשה בשבעת האלה...", ובהמשך (שם כ"ז - כ"ח) נאמר, "והשקה את המים והיתה אם נטמאה ותמעל מעל באישה ובאו בה המים המאררים למרים וצבתה בטנה ונפלה ירכה והיתה האשה לאלה בקרב עמה. ואם לא נטמאה האשה וטהרה הִוא ונקתה ונזרעה זרע".

ועמדו בזה רבים מהמפרשים, דהא איתא במכות (י"א א'), "א"ר אבהו, קלקל חכם אפילו על תנאי היא באה", וא"כ אף אם נתברר שלא חטאה האשה, אעפ"כ יש מקום שתחול הקללה, שהרי לא גרע קללה זו שהשביע הכהן את האשה, מקללת חכם דעלמא. ונאמרו בזה כו"כ תרוצים.

ויעוין לבעל השואל ומשיב, בספרו 'דברי שאול' בפרשתינו, שכתב ליישב, דהא דקללת חכם באה אף על תנאי, היינו דוקא כשמקלל מפי עצמו, דבכה"ג חס הקב"ה על כבוד החכם יותר מכבוד עצמו, אבל גבי שבועת האלה שהכהן משביע את האשה, הרי מזכיר בפיו שהקללה באה מאת ה', כדכתיב (שם כ"א), "יתן ה' אותך לאלה...", בזה לא חס הקב"ה על כבוד עצמו, ואין הקללה באה על תנאי, ואם נמצאת האשה טהורה, לא יארע לה שום נזק וצער מחמת שבועת האלה[7]. ונמצא לדבריו שנרמז בפסוקים הנ"ל, ענין זה דהקב"ה חס על כבוד צדיק יותר מכבוד עצמו.

תשובה ל"מענינא דעצרתא"

בתשובה לשאלה, היאך יתכן שלא יביאו במקדש 'שתי הלחם' בחג השבועות (באופן שאין החסרון בגופו של לחם).

יעוין בשו"ת ראשית בכורים (להג"ר בצלאל הכהן מוילנא, ח"ב סי' ד'), שהאריך לבאר, דלמאי דנקטינן דספירת העומר בזה"ז מדרבנן, והיינו שעיקר מצוות ספירה תליא בהקרבת העומר, א"כ ה"ה שבזמן שביהמ"ק קיים, אם החסירו הציבור בספירת העומר, לא שייך שיקריבו קרבן שתי הלחם.

וכה דבריו, "וא"כ נראה פשוט לכאורה, דכמו דס"ל להלכה דעיקר מצוות ספירה תלי רחמנא בהקרבת העומר דוקא, דבזמן דליכא עומר ליכא ספירה ג"כ וכמ"ש, א"כ פשוט דה"נ לאינך מצוות דתלי רחמנא בספירה, כגון הקרבת שתי הלחם ביום החמישים לספירה, כדכתיב תספרו חמשים יום והקרבתם וגו', וכן כל עיקר קדושת חג העצרת דתלי רחמנא ג"כ רק ביום החמישים לספירה, כדכתיב תספרו וגו' וקראתם בעצם היום וגו', דלכאו' ה"נ דלא נהגי כלל רק בזמן שיש עומר, וכשהקריבו העומר וספרו מ"ט יום, אז נתקדש רק ע"י ספירת הימים והשבועות מהקרבת העומר יום החמישים לספירה ולהביא ביום ההוא שתי הלחם וכל הקרבנות שבגלל הלחם, כדכתיב שם בפ' אמור.

אבל כל שלא קרבו העומר אף בזמן הבית, ונתבטל אז כל עיקר מצות ספירת הימים והשבועות ג"כ ע"י זה וכמ"ש, הרי הדבר פשוט לכאורה דשוב אין לנו עוד שום מציאות אז גם לעיקר חיובא דהבאת שתי הלחם כלל, שקבעה להם התורה זמן רק ביום החמישים לספירה לבד, ואחר דספירה אין כאן בלא הקרבת העומר וכמ"ש, הבאת שתי הלחם ביום החמישים ליום הספירה מאין לנו, והרי לא ספרו אז כלל, ואיך נוכל לקרות את היום ההוא יום החמישים לספירת העומר, ולאיזה מנין נוכל לייחסו אז בשם יום החמישים כלל אחר שהוא נמנה רק להקרבת העומר לבד למאי דקיי"ל דספירה בזה"ז דרבנן וכמ"ש.

ולא עוד, אלא דלכאורה אין לנו שום חיוב אז מן התורה גם לכל עיקר קדושת היום ההוא לקרוא בו מקרא קודש ג"כ, שהרי חג העצרת לא תלי רחמנא בימי החודש כלל בשום מקום רק ביום החמישים לספירת העומר בלבד, וכשאין עומר אין ספירה כלל, ואין אנו יודעים איזה יום לקדש כלל[8], ואיך נחוג אז ביום החמישים לספירת העומר, והרי לא ספרו אז כלל...".

וע"פ זה כתב בהמשך דבריו חידוש גדול, דנמצא דגם יחיד שהחסיר בספירה, לכאו' אינו מחוייב מן התורה בכל עיקר בעיתת יו"ט של שבועות, וכמו"כ קטן שהגדיל בין פסח לעצרת, אין לו יו"ט של שבועות, שהרי תלה הכתוב יום שבועות בספירה, וקטן אין לו ספירה.

איברא דלגודל החידוש שבדברים, כתב לחלק בזה, דודאי צ"ל דבעיקר קדושת היום לשבות ממלאכה אין ספק ח"ו לומר שהוא מדרבנן בזה"ז כמו עצם הספירה, וכל הנ"ל היינו רק לגבי הקרבנות, אבל לגבי עצם קדושת היום פשוט דמאליו הוא בא, וזהו משום דלהדיא כתיב בקרא דשבועות דקאי לענין שביתת היום (ויקרא כ"ג כ"א), "וקראתם בעצם היום הזה מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו חקת עולם בכל מושבתיכם לדרתיכם", הרי כיון דכתיב גבי שביתת היום 'לדרתיכם', בהכרח שלענין שביתה אינו תלוי בספירה כלל, שהרי אין לנו ספירה מן התורה בזה"ז, ואעפ"כ מצויים אנו לשבות ביום זה לדורות עולם, ושאני לענין שתי הלחם דעל זה לא קאי קרא 'לדרתיכם' (עי' בדבריו, ובנו"ב או"ח תניינא סי' פ"ז באורך)[9].

וכמו"כ יעוין בשו"ת הריב"ש (סי' צ"ו), שכתב שלא נצטוו ישראל על המועדות עד שהוקם המשכן, והעיר בזה בשו"ת בית יצחק (להג"ר יצחק יהודה שמלקס זצ"ל, מק"ק לובוב, יו"ד ח"ב סי' קמ"ג), "...ואדרבה קצת ראיה דנצטוו על המועדות תיכף, דקשיא לי, כיון דספירת העומר בזה"ז דרבנן לרוב הפוסקים, ומוכח מש"ס מנחות (ס"ו א') דזכר למקדש, והעומר ושתי הלחם אין קריבין, מנא לן דחג העצרת מדאורייתא, כיון דהתורה תלתה בכל מקום החג בספירת העומר ובהקרבת בכורים, והרי למצה ומרור צריך קרא בזמן דליכא פסח, כדאיתא בש"ס דפסחים (ק"כ א'), ואמאי לא הוצרך לחג העצרת.

ועל כרחך מוכח, דשביתת מועדים נצטוו תיכף אף קודם שהוקם המשכן, דלא היו מקריבין העומר וב' לחם, וע"כ דלא תליא בעומר וב' הלחם ובספירה".

תשובה ל"מענינא דמועדא"

בתשובה לשאלה, היכן מצינו במקורות יום נוסף שבו 'נהגו' לאכול מצה (מלבד פסח שני).

בספר 'אהל מועד' (לרבינו שמואל ב"ר משולם ירונדי מחכמי ספרד, שער הפסח דרך ו' נתיב ד'), כתב, "מנהג הוא להצניע מן המצות של פסח לחג השבועות, זכר למצות שהוציאו ממצרים, שאכלו מהן עד שירד המן[10]. וי"א שהמנהג לרמוז כי שבועות היא עצרת של פסח, כמו ששמיני של חג הוי עצרת מסוכות[11]. וטובלין המצות במי זאעפרן (כרכֹם) ובדבש ואוכלין, ומשגרין לאוהביהם, וטעם הזאעפרן שמשמח, וטעם הדבש, מפני שנתנה בו תורה

---

1. קצ"ע דמ"מ לימא 'זכר למקדש' כדנהגו לומר ב'כורך' בליל פסח [ועי' ביה"ל סי' תע"ה ד"ה ואומר, דלאו דוקא, ע"ש], וכמו"כ למה אין מתפללין על המקדש אחרי שעשו זכר למקדש, וכדאשכחן בסוף תפלת נעילה, שנהגו להתפלל 'לשנה הבאה בירושלים', וכמ"ש במ"ב סי' תרכ"ז.

וכנראה הטעם משום דתקיעת שופר במוצאי יו"כ זכר ליובל, כמ"ש הלבוש בסי' תרכ"ג, שהיה נוהג רק בזמן המקדש [ואחרי סדר ליל פסח ג"כ נהגו לומר לשנה הבאה בירושלים, משום דמבקשים על קרבן פסח שחסר לנו, לכן גם הדרים בירושלים עיה"ק, מתפללים בשון זה. וראה שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' רנ"א], וע"כ מתפללים ע"ז [וצ"ע מפני מה פעמים נקטו מטבע לשון כזה ופעמים כזה, וכן אנו נוהגים בסוף שמונ"ע לומר יה"ר, ואחר ספה"ע אומרים הרחמן וכו'].

2. כ"כ בספר אגרת הטיול (להג"ר חיים אחי המבר"ל) בחלק הפשט אות י', וכ"כ בח"א מהרש"א סנהדרין צ"ו ב' ד"ה רהט ובח"א ליומא נ"ג ב'. ועי' בבאה"ט סי' קכ"ג סק"א, שמציין לשו"ת חוט השני סי' נ"ד, ע"ש שמביא מהב"י בשם הא"ח, טעם לג' פסיעות שאחר התפילה כנגד ג' מילין שרחקו ישראל מהר סיני בשעת מתן תורה, ובח"ל איתא שחזרו ונתקרבו ע"י המלאכים, ע"כ צריך ג"כ לחזור לפניו, זכר לאותן ג' מילין שחזרו ישראל ונתערבו, וראה עוד ס' מנהגי ישרון סי' ט"ו וסי' ט"ז.

3. ואין בזה ייתור משום שיש ענין מיוחד גם לפני שפוסע וגם לאחר שפוסע, וכבר מצינו שנוהגים כיוצ"ב, שאומרים בסוף הקרבנות של שחרית (מצוינן בסידורים) היה"ר, למרות שגם בסוף תפילת שמונ"ע אומרים. וצ"ע בש"ץ שפוסע אחר הקדיש שאחר התפילה, כמ"ש במ"ב סי' קכ"ג סקי"ח, ומבואר שם דהקדיש קאי על התפילה, וכמדו' שלא נהגו לומר אח"כ יה"ר שיבנה וכו', וצ"ע.

4. הגראי"ל שטיינמן שליט"א בשיחה שהזכיר גמ' זו, אמר, כבדרך אגב, שכנראה הגירסא צדוקי הוא מהצנזורא. ואכן בדקדוקי סופרים עמ"ס שבת שם, כותב, שבכל הדפוסים הישנים היה כתוב 'ההוא מינא', ורק החל מהדפסת הש"ס במדינת 'בסיליאה', שונה ע"י הצנזור.

5. כי הלכות סכנה הובאו ביור"ד סי' קט"ז.

אמנם דין זה לא נזכר שם, וע"ש בט"ז סק"ו שכותב, "מצאתי בקובץ אחד ישן, אלו ימים שסכנה מאד בהם להקיז דם, קבלה מר' החסיד אא"ט, היינו ר"ח אייר, אלול, טבת, כשחל יום ח' של אחד מן הנ"ל ביום ב' או ד'". וקצת פלא שלא הזכיר הט"ז גם ערב שבועות.

6. רבים מהכותבים ציינו לגמ' בע"ז ה' ב', חולין פ"ג א', דתנן בד' פרקים בשנה וכו', אך במחכ"ת אין זה כתוצאה מ'מתן תורה', אף כי כל מצוותינו בעקבות מה שכתוב בתורה.

7. ויעוין בדברי שאול לפ' ראה, שהקשה ג"כ כענין זה, גבי מה שנאמר לישראל ברכה וקללה. ותירץ, דלא שייך הא דקללת חכם על תנאי אלא דוקא כשאומר החכם רק את צד הקללה, אבל כל היכא שמזכיר תנאי מפורש וכפול, והיינו שמזכיר גם את צד הברכה, בזה שוב אין מקום להקללה לחול. ולפי"ז גם בנ"ד יש לתרץ כן, שהרי הכהן מזכיר בשבועתו גם את צד הברכה, שבזה הוא פותח תחילה, וכדכתיב (שם י"ט), "והשביע אתה הכהן ואמר אל האשה אם לא וגו' הנקי ממי המרים המאררים האלה", ורק אח"כ מזכיר את צד הקללה (ועי' קדושין ס"ב א' וברש"י ותוס' שם, ובתורת משה להחת"ס בפרשתינו ד"ה הנקי).

8. וידוע תמיהת החת"ס בשו"ת יו"ד סי' ר"נ מה טעם שעושין ב' יו"ט של גלויות בשבועות, והלא לא נפל בו ספק מעולם שהרי כל עיקרו של יום תלוי במנין הימים ממחרת השבת, עיי"ש, ובמג"א ריש סי' תצ"ד, וא"מ.

9. יש שכתבו ליישב ע"פ דברי החינוך (מצוה ש"ט) שכתב, "וביום החמשים זה, שהיה יום שניתנה בו תורה, הוא חג העצרת, ונקרא גם כן חג השבועות", דמשמע דלעולם בו' סיון שהוא יום מתן תורה, ועי'

שנמשלה לדבש שנא' דבש וחלב תחת לשונך".

ומנהג זה הוזכר בקצרה גם בארחות חיים להר"א מלוניל (הלכות תפלת המועדות, אות י"ג), "גם נהגו שמצניעין ממצות של פסח וטובלין אותן במי הזעפראן, שמשמח את הלב", וכענין זה הזכיר בכלבו סי' נ"ב.

ויעוין עוד להחיד"א בספרו לב דוד (פל"א), שהביא עוד רמזים נאים על אכילת מצה ביום זה.

תשובה ל"מענינא דמגילתא"

בתשובה לשאלה, במה שנהגו שאם האֵבֶל (לאחר ז') שואל בשלומו, מותר להשיבו (עי' יו"ד שפ"ה ס"א), היכן מצינו רמז לזה במגילת רות.

איתא בב"ב (צ"א א'), "א"ר יצחק, אותו היום שבאת רות המואביה לארץ ישראל, מתה אשתו של בעז". ויעוין בספר שרש ישי על מגילת רות (להמקובל האלקי רבי שלמה אלקבץ, ב' ב'), שכתב, "ובמלאת שבע ימי אבלו, הלך בעז לחלקת שדהו, ואם שהיה מן הראוי שהקוצרים יקדימו לו שלום, מצד חשיבותו והיותו בעל השדה, להיותו עדיין אֵבֵל לא שאלוהו, כדין וכהלכה 'הוא שואל בשלום אחרים שרוויים בשלום, ואחרים אין שואלין בשלומו, דאין לו שלום' (מו"ק כ"א ב', ויו"ד שם), וזה טעם 'ויאמר לקוצרים ה' עמכם', וכמו שיבא בס"ד". ולהלן בפסוק (ד') "והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה' עמכם ויאמרו לו יברכך ה'", כתב, "כבר כתבתי למעלה, כי עתה שלמו לו ימי אבלו שבעת ימים, ועדיין 'הוא שואל בשלום אחרים, ואחרים אינם שואלים בשלומו', ולכן הוצרך להתחיל בשאלה תחילה 'ויאמר לקוצרים ה' עמכם'".

ולהאמור נמצא, דיש ללמוד ממה שהשיבוהו הקוצרים לבעז "יברכך ה'", דלאחר והאֵבֵל הקדים לשאול בשלומם של אחרים, מותרים הם להשיב לו שלום.

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "גמליאל [בן פדהצור - נשיא שבט מנשה]".

דמות הקשורה: "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר". במדבר ז' נ"ד.

מהשביעית שנשמרה כהלכתה – שמהשבת שהיא היום השביעי, שנשמרה כהלכתה על ידי יוסף זקני, וכן מאיסור 'לא תנאף' שהוא הדברה השביעית שאף היא נשמרה כהלכתה על ידי יוסף זקני, זכיתי כדלהלן.

שיוסף שמר את השבת כהלכתה, כדאיתא בתנחומא נשא סוף כ"ח, "וכשירדו אחיו אצלו שנית, (בראשית מ"ג עד ט"ז) וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת בִּנְיָמִין וגו', והרי אין דרך המלכים להכין מיום לחבירו. אמר רבי יוחנן, שבת היתה, שנאמר (שם) וְהָכֵן, ואין והכן אלא שבת, שנאמר (שמות ט"ז ה'), וְהָיָה בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי וְהֵכִינוּ...".

ויוסף אף שמר כהלכתה את הדברה השביעית, 'לא תנאף'[12], כמפורש בקרא בפרשת וישב (בראשית ל"ט), והאריכו במדרשים בזה, וע"ע להלן.

ו'לא תנאף' היא הדברה השביעית, שסדר הדברות הוא: א. אנכי ה'. ב. לא יהיה. ג. לא תשא. ד. זכור את יום השבת. ה. כבד את אביך. ו. לא תרצח. ז. לא תנאף. כמפורש בקרא (שמות כ' ב' - י"ב).

ויוסף היה זקנו של גמליאל, שהרי היה נשיא שבט מנשה.

זכיתי בשמינית לגדולה – שבזכות שיוסף זקנו של גמליאל שמר את השביעית כהלכתה וכדלעיל, זכה גמליאל לגדולה להקריב את קרבנו ביום השמיני של המילואים.

שגמליאל זכה לגדולה להקריב את קרבן המילואים ביום השמיני, מפורש בקרא (במדבר ז' נ"ד), "בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר".

ובזכות יוסף זקנו ששמר את השביעית זכה גמליאל לכך, שהרי בסדר הקרבת קרבנות הנשיאים, יום לפני גמליאל, הקריב אלישמע בן עמיהוד נשיא שבט אפרים, והיות ושבעת ימי המילואים הסתיימו ביום א' בשבוע, כדאיתא בסדע"ר ז', וביום זה היה חנוכת המשכן והמזבח, והחלו הנשיאים בקרבנותיהם, נמצא שאלישמע שהקריב שביעי, הקריב בשבת, וגמליאל שהקריב אחריו, הקריב ביום א' בשבת.

ואיתא בבמד"ר י"ד ו' ובתנחומא נשא כ"ח, שלא מצאנו 'קרבן יחיד' שדוחה שבת, מלבד קרבנו של אלישמע, שהיה ב'הוראת שעה'. ואמרו חז"ל, מדוע זכה אלישמע לזה, שהיה זה בזכות יוסף זקנו ששמר את השבת במסירות, אף כשהיה בגלות במצרים ועדיין לא נצטוו כלל על שמירת שבת. ובזכות ששמר את השבת כהלכתה זכה לזאת. "א"ל הקב"ה [ליוסף], אתה שמרת את השבת עד שלא נתנה, חייך שאני עושה שבן בניך יהיה מקריב בשבת. מנין, ממה שקראו בענין, ביום השביעי נשיא לבני אפרים" (לשון התנחומא).

ועוד איתא שם, שיוסף זכה גם, ששני השבטים שיצאו ממנו, אפרים ומנשה, הקריבו יום אחרי יום, בלא ששבט אחר יפריד ביניהם, והיות ואפרים הוקדם למנשה בהקרבה והקריב בשב"ק, נמצא שמחמת שמירת השבת של יוסף, זכה גמליאל נשיא שבט מנשה להקריב ביום השמיני.

וטעם נוסף איתא שם מדוע זכה יוסף שאלישמע יקריב בשבת, ושני בניו יקריבו יום אחרי יום, זאת משום ששמר על הדברה השביעית, 'לא תנאף'. נמצא ששמירתו של יוסף על הדברה השביעית, היא זו שהביאה את גמליאל שיקריב ביום השמיני.

ובעצם הדבר שגמליאל זכה להקריב ביום השמיני, איתא שם טעם, משום שיוסף שמר כהלכתה את הדברה השמינית, 'לא תגנב', ועיין בהערה[13].

על חסדי ה' לזקני – שעל חסדי ה' שהיו ליוסף זקנו של גמליאל, נדרש כדלהלן.

שעל חסדי ה' שהיו ליוסף, שלמרות הצרות הרבות שאפפו את יוסף ברוב ימי חייו, מצעירותו נתייתם מאמו, ואחיו שנאוהו ואף מכרוהו לעבד, וגלותו במצרים ומעשה אשת פוטיפר ושהיה בבית הסוהר, וכל אותם שנים היה במצרים בלא משפחה מסביבו כלל, בודד וגלמוד נעזב ומסכן. ולמרות זאת חסדי ה' היו עליו בכל עת ושעה שבכל המקומות הטו אליו חסד ועוד, ועל כך נדרש כדלהלן.

נדרשים שמי ושם אבי – ששמו ושם אביו של גמליאל, נדרשים על חסדי ה' ליוסף זקנו.

ששמו של גמליאל, ושם אביו, פדהצור, נדרשים על חסדי ה' ליוסף זקנם, כדאיתא בתנחומא נשא כ"ח, "רבי מאיר ורבי יהושע בן קרחה היו דורשין את השמות... גמליאל בן פדהצור, אמר יוסף, גמליאל, גמל אל עמי גמולים טובים, בן פדהצור, פדני צור מצרתי מבית הסהר...", הובא בילקוט נשא תשט"ו.

הנקרא כשמי לתוארי זכה – שרבן גמליאל הזקן, שנקרא כשמו של גמליאל בן פדהצור נשיא שבט מנשה, זכה לתוארו, שאף הוא נקרא נשיא.

שרבן גמליאל הזקן, שנקרא כשמו של גמליאל בן פדהצור, היה נשיא ישראל, כדאיתא בשבת ט"ו א', "והתניא, הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה", וברש"י שם, "ורבן גמליאל. הוא רבן גמליאל הזקן".

ואף שר"ג היה נשיא כל ישראל ואילו גמליאל היה רק נשיא שבטו, מ"מ התואר, אחד הוא, ששניהם היו נשיאים בישראל.

ואף נכדו שכשנינו נקרא – שאף רבן גמליאל נכדו של רבן גמליאל הזקן, שנקרא גם כזקנו רבן גמליאל וגם כגמליאל בן פדהצור, אותו הנכד זכה אף הוא להיות נשיא בישראל.

שנכדו של רבן גמליאל הזקן נקרא אף הוא בשם רבן גמליאל, כדאיתא בשבת קט"ו א' וברש"י ד"ה רבן גמליאל.

ואותו רבן גמליאל הנכד, אף הוא זכה להיות נשיא ישראל, כדאיתא שם, וע"ע שבת ט"ו א' וברש"י שם. וראה עוד להלן סדר הנשיאות.

*

הנה היות ועסקנו בסדר הנשיאות, וכבר ימים רבים שהרבה בקשו מי יראנו טוב, בבירור הדברים, שרבים אינם בקיאים בו כדת, מה גם שישנם דעות רבות בפרטי הדברים, לכך הארכנו מעט בפרשה זו, שגם היא מגופי תורה, כפי שראינו בדברי רבותינו הראשונים, שהרבו להאריך בזה, וכבעלי התוס' שבמקומות רבים בש"ס עסקו בזה באריכות גדולה.

סדר הדורות במשפחת הנשיאות היא[14]: הלל, שמעון, גמליאל, שמעון, גמליאל, שמעון, יהודה, גמליאל ויהודה [והלל[15]].

הלל שהיה נשיא, וראש השושלת, כדאיתא בשבת ט"ו א', "והתניא, הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה", וברש"י שם, "ק' שנה אחרונים שלפני החורבן, התחיל נשיאותו של הלל...", והוא הנקרא הלל הזקן.

שמעון בנו של הלל היה נשיא, כדאיתא שם, והוא הנקרא רבן שמעון, כפרש"י שם.

גמליאל בנו של רבן שמעון היה נשיא, כדאיתא שם, והוא הנקרא ר"ג הזקן, כפרש"י שם, ועי' תוס' נדה ו' ב' ד"ה בשפחתו, שאין רגילות להזכירו כ'רבן גמליאל' סתם, אלא רק כ'רבן גמליאל הזקן'[16].

שמעון בנו של רבן גמליאל הזקן היה נשיא, כדאיתא שם, והוא הנקרא רשב"ג, כפרש"י שם ד"ה ושמעון ע"פ גירסת הב"ח. והוסיף וכתב רש"י, שהוא ר"ש הנהרג בעשרה הרוגי מלכות. והוא היה בשעת חורבן הבית, כפשטות הסוגיא בשבת שם.

גמליאל בנו של רשב"ג היה נשיא, כדאיתא שם קט"ו א', והוא הנקרא רבן גמליאל הגדול, שם ע"פ רש"י ד"ה בריבי, והוא ר"ג דיבנה, עיין תוס' עירובין ס"א ב' ד"ה אמר, והוא ר"ג שציער את רבי יהושע בברכות כ"ז ב' ונחלק עם ר"א בן הורקנוס בב"מ נ"ט ב'. ע"פ רש"י שבת ט"ו א' ד"ה ושמעון.

שמעון בנו של ר"ג דיבנה היה נשיא, כדאיתא בהוריות י"ג ב', ונקרא גם בשם רשב"ג [השני - ע"פ סדר הקבלה להראב"ד], והוא הבעל פלוגתא דר"מ[17], כדאיתא שם.

יהודה בנו של ר"ש היה נשיא. ע"פ אבות ב' א' - ב'. והוא רבינו הקדוש שנקרא גם בשם רבי, כדאיתא בשבת ק"ח ב'.

גמליאל בנו של רבי היה נשיא. כתובות ק"ג ב' שכך ציוה רבי בצואתו. וכן הוא באבות ב' ב', 'רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא'[18], והוא 'רבן גמליאל בר רבי', וכך הרגילות בכל מקום לקרוא לו, כמ"ש התוס' בעירובין ס"א ב' ד"ה אמר. וע"ע בסדר הנשיאות, בסדר הקבלה להראב"ד.

יהודה בנו של רבן גמליאל, הוא ר' יהודה נשיאה, המוזכר בתענית י"ד א' וכ"ד א' ועוד, והיה בתחילת תקופת האמוראים, בימי ר' יוחנן וריש לקיש, והוא הנקרא 'רבותינו', וע"ע בשו"ת תשב"ץ ח"א סי' קל"ז ד"ה והרביעית[19].

הלל בנו של ר' יהודה נשיאה, הוא הלל האחרון, שהיה אמורא בימי אביי ורבא, והיה דור עשירי להלל הזקן, כדאיתא בשו"ת התשב"ץ שם[20].

ועיין אריכות דברים בכל פרשה זו של סדר תולדותיהם של הנשיאים, בשו"ת התשב"ץ שם, ולחשיבות הדברים העתקנו חלקם.

"הרביעית אמרת... דע כי הלל הזקן עלה מבבל לא"י, ומצא שם זקני בן בתירא שהיו נשיאים, ומפני שלא היו יודעים אם שחיטת הפסח דוחה שבת אם לאו, והוא למד להם ג"ש שדוחה, הושיבוהו נשיא עליהם, כדאיתא בפסחים פ' אלו דברי' (ס"ו א'). ובשבת פ' ר"א דמילה. ובירושלמי (פסחים פ"ו ה"א) תמהו, האיך נתעלמה מבני בתירא הלכה זו, והלא א"א בכל שתי שביעיות שנים שלא יבא פסח באחד בשבת, והיאך שכחו זה. ואמרו שם, כדי שיעלה הלל לגדולה, גרמו להם מן השמים שישכחו מה שראו בעיניהם.

ו[הלל] היה מבני שפטיה בן אביטל... ובפ"ק דסנהדרין (ה' א')... משמע דמשבט יהודה קאתי, אבל בירושלמי דכלאים וכן בב"ר מוכח שלא היו משבט יהודה אלא ממשפחת האם, אבל ממשפחת האב היה משבט בנימין.

ואמרינן בפ"ק דשבת (ט"ו א') ובפ"ק דע"ז (ח' ב' ע"ש), הלל ושמעון גמליאל ושמעון נהגו נשיאותן בפני הבית מאה שנה... ובנו של שמעון זה, שהוא דור ג' להלל, היה ר"ג הזקן, שתקן כל אותם התקנות השנויות בגטין (פ"ד), והוא נזכר בפ"ק דאבות אחר הלל ושמאי. ואחריו היה שמעון בנו הנזכר אחריו שם, והוא היה מעשרה הרוגי מלכות, שהרי בזמן החורבן היה, ונשאר ר"ג השני קטן, ונהג נשיאות במקומו רבן יוחנן בן זכאי... וזה ר"ג היה אחי אשתו של רבי אליעזר... והוא שהעבירו אותו מהנשיאות לכבוד רבי יהושע בן חנניה והושיבו במקומו רבי אלעזר בן עזריה. ובאותו דור היה ר"ע...

ובנו של ר"ג זה השני, היה רשב"ג המוזכר בכל התלמוד, שאמרו (גיטין ע"ה א'), כל מקום ששנה רשב"ג במשנתינו הלכה כמותו חוץ מערב וצידן וגו'. ורצו ר' מאיר ור' נתן לביישו ולהעבירו מהנשיאות, ולא עלתה בידם, וקנסו אותם שלא יהיו נזכרים בשמם בבית המדרש. והעלו לר' מאיר שם 'אחרים' ולר' נתן 'יש אומרים' כדאי' בסוף הוריות (י"ג ב').

ובנו של רשב"ג, היה רבי שחבר ספר המשנה, כדאיתא בפ' (הבא על יבמתו) [החולץ] (מ"ג א' ע"ש), והיו קורין אותו רבינו הקדוש... והיה שמו ר' יהודא הנשיא... ומוכח בפ' השוכר את הפועלים (פ"ד ב') שרבי היה בנו של רשב"ג...

והיו לו לרבי שני בנים, רבי גמליאל ור"ש, ונסתפק לבעלי הגמ' במסכת גטין (ט"ו א'). אם ר"ש נהג נשיאות או לא, אבל ר"ג היה נשיא, והוא המוזכר בפ' שני דאבות, והוא אחרון התנאים מזרע הלל. ולפי שהיה הבכור והיה ממלא מקום אביו במעשיו, מנוהו נשיא, אע"פ שר"ש אחיו היה חכם יותר ממנו, ולפ"ז אמר רבינו הקדוש בצוותו, שמעון בני חכם...".

וע"ע במגן אבות להרשב"ץ עמ"ס אבות, ריש פ"ב.

בשו"ת הריב"ש סי' צ"ו, ובמג"א הנ"ל, והדברים ארוכים, ואכמ"ל.

10. לכאו' צ"ב, דהלא נשתייר להם רק עד ט"ז באייר, כמש"כ רש"י שמות ט"ז א'.

11. כמבואר יסוד זה ברמב"ן ויקרא כ"ג ל"ו.

12. ואף על הדברה השמינית, 'לא תגנב', שמר יוסף כהלכתה, כפי שהבאנו בהערה הבאה.

13. ואף על הדברה השמינית, 'לא תגנב', שמר יוסף כהלכתה, בזה שממנו של פוטיפר עמד לפניו כשהופקד על ביתו, ולא גנב ממנו פרוטה [ויתכן והחידוש בזה הוא, שאף שהיו ליוסף חשבונות שמגיע לו ממנו ממון, והממון עמד לפניו ויכל ליקח ממנו, בכל זאת התגבר ולא לקח], וכן כשעמד בגבורה בנסיונות של אשת אדוניו, ואמרו חז"ל (בכמה מקומות, ועיין להלן), שבאיסור ג"ע איכא נמי איסורא של גנבה, שגונב מהאחר את אשתו, וכדאיתא בבמד"ר י"ד ו', "וגם שמרת מצות לא תגנוב, שהיא שמינית בדברות, שלא גנבת ממונו של פוטיפר ולא גנבת מקור אשתו כמה דתימא [שאף ניאוף חשיב גניבה] (איוב כ"ד ט"ו), וְעֵין נֹאֵף שָׁמְרָה נָשֶׁף לֵאמֹר לֹא תְשׁוּרֵנִי עָין וְסֵתֶר פָּנִים יָשִׂים [שדברי הפסוק מדמים את הנואף לגנב - ע"פ המפרשים שם בסדר הפסוקים]".

14. כתב התשב"ץ בח"א סי' קל"ו, סוד"ה הרביעית, "...ונמצא סדר היחס כן, הלל, בן ר"י נשיאה, בן ר"ג ברבי, בן ר' יהודה הנשיא, בן ר"ש, בן ר"ג, בן ר"ש, בן ר"ג הזקן, בן ר"ש, בנו של הלל הזקן הבבלי. זהו מה שנ"ל מההלכות, ודוק ותשכח".

15. והלל עצמו כבר לא היה נשיא, שאצל רבי יהודה נשיאה אביו פסקה הנשיאות, וכדלהלן.

16. וע"ע שם בתוס' שהביאו דעת רשב"ם, דמעשה בשפחתו של ר"ג בסוגיא שם, היינו ר"ג הזקן, והיינו דאף ר"ג סתם הוא ר"ג הזקן, אלא שמכח דבריהם שאינו נקרא ר"ג סתם, דחו דבריו ואמרו שהוא ר"ג דיבנה, חבירו של רבי אליעזר ורבי יהושע.

עוד בענין זה, עיין ר"ה כ"ד ב' וע"ז מ"ג ב', שר"ג שעשה צורות לבנה, הוא ר"ג הנשיא. ונסתפקתי אם הוא ר"ג הזקן או ר"ג דיבנה, דבמשנה בר"ה כ"ג ב' איתא שר"ג הזקן תיקן שלשלוחי בי"ד יש אלפים אמה לכל רוח, וא"כ אולי גם ר"ג שהוזכר במשנה השניה הוא ג"כ ר"ג הזקן, או להיפך, מהא שבמשנה הקודמת נכתב להדיא ר"ג הזקן, ובמשנה השניה ר"ג סתם משמע, שהוא ר"ג דיבנה. וע"ע בסנהדרין י"א א' והוריות י"ג ב' בענין ר"ג ואיזה ר"ג היה.

17. שבעקבות מעשה שהיה קבע שלא יאמרו הלכה בשמו של רבי מאיר, אלא רק בשם 'אחר', כדאיתא בארוכה בהוריות י"ג ב'.

18. ולשיטת רש"י בחולין ה' ב', הוא זה שיחד עם בית דינו אסרו את שחיטת הכותים, שהוא ר"ג שהיה לאחר ר"מ, כדאיתא בתוס' שם, ועע"ש בתוס' ובתוס' עירובין ס"א ב' ד"ה אמר, שהקשו על כך, ומסיקים שר"ג דיבנה גזר כן.

19. וכתב שם התשב"ץ, "ובן ר"ג זה האחרון, היה ר' יהודה נשיאה, שהיה בתחלת האמוראים, בימי ר' יוחנן וריש לקיש, כדמוכח בתעניות (י"ד ב' כ"ד א') ובהרבה מקומות, והוא 'בי דינא דשרו משחא'... והוא הנקרא 'רבותינו', כדאיתא בפ' מי שאחזו (ע"ו ב') ובפ' אין מעמידין (ל"ו ב'), 'רבותינו התירוה לינשא', ואמרינן מאן רבותינו, בי דינא דשרו משחא, והוא ר' יהודה נשיאה בן בנו של ר' יהודה הנשיא".

20. וכתב שם התשב"ץ, "...ובנו של זה, הוא הלל האחרון, שהיה בימי אביי ורבא, והיה ג"כ אמורא, והוא המסדר הקבועים שלנו, כמו שהוא מקובל בידינו, וכמו שכתב הרמב"ן ז"ל בס' המצות שלו, ומצינו בימי האמוראים שיש הלל נזכר בגמ' בפ' חלק (צ"ט א') ובפ' ערבי פסחים ובפ"ב דביצה (כ"ו ב') ובפ"ק דחגיגה ובשני מיבמות (כ"א ב') ובפ' המוכר פירות (צ"ח א') ובמקומות אחרים, ושמא זהו הלל בנו של ר"י נשיאה, והנה הוא עשירי להלל".

סיפור ושאלה בציידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

זה אלפי שנים, עוד בטרם הגיע לעם במעמד הר סיני, בעומק הצער והקושי של שעבוד מצרים, כלתה ונכספה נפשם ליום בו יצאו ממצרים, שלאחר מכן יזכו להכנס לחמדת הלבבות, לארץ הקדושה והנכספת, עליה הובטח לאברהם יצחק ויעקב, בניהם יזכו בה.

לא לאכול מפריה הם חיפשו, לא לאקלימה הנעים ציפו, ואף לא למקום עצמאי שאינו תחת שלטון אחר יחלו, אלא לארץ אחר עליה נאמר נאמר שעיני ה' בה מראשית השנה ועד אחריתה, שניתן לקיים בה את המצוות התלויות בה, לבנות את בית המקדש ולשמור על קדושת הארץ.

גם כאשר זכו להכנס לארץ הקודש, ולצערנו הרב בעקבות עוונותיהם גלו וחזרו וגלו, ובעקבות עוונותינו עדיין לא נגאלנו, כל שנות הגלות קיינו ציפו ויחילו יהודי כל הדורות, עובדי אל הארץ המובטחת והקדושה, כאשר בכל הדורות היו יחידים שבמסירות נפש עלו לארץ הקודש, לחונן את עפרה ולשמור מצוותיה. רעב ומחלות קשות שעלו בגורלם לא מנעום מלחיות בארץ הקודש, שודדים וחיות שהטילו את חיתתם, מלחמות וצרות קשות ונוראות, גם הם רק הוסיפו לייסוריהם, שבהם נקנית הארץ.

היישוב היהודי בארץ הקודש תמיד סבל יסורים קשים ומרים, כאשר רוחם החזקה של אותם יחידים לא נשברה, גם כאשר איבדו את בני משפחותיהם, את חבריהם וידידיהם, ותמיד ניחמו את עצמם, שהם זוכים להיות מהיחידים בדורם שגרים בארץ הקודש וזוכים לקיים את המצוות התלויות בה.

במאות השנים האחרונות, החלו לעלות לארץ ישראל קבוצות גדולות ומאורגנות, ולמרות הקשיים הרבים שעברו, הצליחו לחזק את היישוב היהודי בארץ הקודש, שבאותם תקופות התרכז בארבע המקומות הקדושים, ירושלים, חברון, צפת וטבריה. כאשר ירושלים היתה המרכז הרוחני לכל היישוב בארץ הקודש, וכרבני ירושלים שימשו גדולי עולם לדורותיהם, שהיוו כדעה המכריעה לכל היישוב בארץ הקודש, ומצודתם פרושה לגולה כולה, כפי שיעידו מאות התשובות שנשלחו אליהם מכל קצוי עולם.

גם בדורות האחרונים, כשדרי ארץ הקודש אינם נתונים ברעב ובחוסר כל, ובמיוחד בתקופתנו, שהמגורים בחוץ לארץ, בחלקם, מסוכנים הרבה יותר מאשר בארץ הקודש. כידוע שהפיגוע הגדול ביותר שהיה בהיסטוריה, עם מספר הרוגים ופצועים שאינו נתפס, לא היה בארץ הקודש מוכת המלחמות והאסונות, אלא במרכז אמריקה, במקום בו הסברא נותנת שהוא מהבטוחים בעולם.

למרות שהמקום היחידי בעולם בו יכולים ילדים קטנים ילדי לבדם אל מקום לימודם ברחובה של עיר בלא חשש, הוא בארץ הקודש. נערים שבים ברוגע מבית תלמודם בשעת ערב מאוחרת, לעתים אחר חצות, גם בערים שמתגוררים בהם כל מיני 'ערב רב', מה שלא יעלה על הדעת בארצות הגולה. עם כל זאת עדיין ישנו נסיון קשה לעלות לארץ הקודש. לא קל לעזוב מקום ומשפחה, לוותר על פרנסה מסודרת, מקומות לימוד לבני המשפחה, קהילה מופארת שמוצא את עצמו משתלב בה ונעים לו, כל זאת ועוד, ולעבור להתגורר בארץ אחרת, כשאינו מכיר את המקום, אינו יודע את שפת תושביה, ואף אינו מסתדר עם סגנון ואופי תושביה.

למרות הקושי הרב שיש בעליה לארץ הקודש, בכל זאת ישנם רבבות בני חוץ לארץ, שויתרו על כל מנעמי עולם שהיה להם בשפע בבית הוריהם ומקום מגוריהם, ועלו ועברו להתגורר בארץ הקודש, בדירות קטנות ושכורות, בהסתפקות במועט וויתור על כל תענוגי עולם, בעמל ויגיעת התורה, ודקדוק המצוות מתוך יראת שמים טהורה. ולא לחנם מהם יוצא תורה, שהם גדלים לתלמידי חכמים מופלגים עם ידיעת התורה באופן מעורר השתחמות.

הכח הגדול המעודד ומדרבן את אותם בני חוץ לארץ לעלות לארץ הקודש, הוא תפילתם של אבותיהם ואבות אבותיהם, שהתגוררו בכל מיני מקומות בעולם, ותמיד היתה תפילתם על כך שהם יזכו לעלות לארץ הקודש. ומה שלא הספיקו ההורים, משמים זיכו את הבנים הנכדים והנינים, שהם יוכלו לעלות ולחנן את עפרה הקדוש של הארץ הקדושה.

מסירות נפשם של בני חוץ לארץ לעלות לארץ ישראל למרות כל הקשיים, מפעימה במיוחד מול אותם בני ארץ הקודש, שבכל עת וזמן מחפשים להם לצאת מהארץ, ולא לצרכי פרנסה, אלא לטיולים בעלמא. כמובן שלכל טיול מוצאים אם קבוו של הצדיק באיזור, כך שאינם נוסעים חלילה לסתם טיול, אלא למטרת תפילה על קברי צדיקים, ובדרך אגב מטיילים באיזור. כאשר חושבים בליבם שבעקבות המצאותו של איזה שהוא קבר באיזור, זה מתיר להם את נסיעתם לחוץ לארץ, ואפילו כבר לא צריכים לילך אצל חכם ולשאול אם נסיעה זו מותרת או אסורה. ההסבר בהנהגה זו של אותם מיעוט מבני ארץ הקודש הוא, שכבר הנראה גם שאר אורחותיהם עקלקלות, וזה חלק מההקאה שארץ ישראל מקיאה אותם, שלא יהיו בה יותר מדי.

אחד מאלו שתמיד היתה לו שאיפה לעלות לארץ הקודש, היה ר' פסח לייב רוזן ז"ל. מאז ילדותו זוכר הוא את הוריו מספרים לו היאך בימי ילדותם, לפני כמאה שנה ויותר, פקד גל גדול של צרות את היהודים שגרו באירופה. המלחמות הרבות וגזרותי הפורעים וכל גויי הארץ, פרעו פרעות ביהודי המקום, ורבים ניסו באותם ימים למצוא מפלט במקומות אחרים, בו יוכלו להנצל מהצרות הקשות שהיו להם. בודדים היו אלו שעקרו מאירופה ועלו לארץ הקודש, אבל הרוב המוחלט חשש מאוד מהעלייה לארץ הקודש, שמצבה באותם ימים היה עוד יותר קשה מאשר באירופה, וחיי יהודיה היו כהפקר ממש, ועל כן חיפשו אפשרות לעבור למקום בו לא ירדפו אותם בשל יהדותם.

באותם ימים השלטון בארצות הברית של אמריקה חפץ במהגרים שיגואו ויפתחו את הארץ, לכך הכריזו שכל הבא להתגורר במקום יוכל לקבל חינם שטח קרקע לגור בו ולעבדו, שממנו יוכל למצוא את פרנסתו בנוקל.

הגל הראשון של המהגרים שהגיעו, אכן קיבלו קרקעות חינם, אבל אלו היו במקומות רחוקים ונידחים, ועשרות שעות נסיעה מהמרכז. ועל כן ניסו את כחם בעבודות אחרות, בהם עבדו קשות, אך תוך זמן מסויים כבר זכו לסייעתא דשמיא מיוחדת והתעשרו. בעקבות כך יצא הקול בעולם שבאמריקה הזהב מתגלגל ברחובות, ורבים בעולם נהו אחר "בהלת הזהב" והיגרו לאמריקה.

בין המהגרים היו משפחות יהודיות רבות, שחשבו שיוכלו למצוא מקום חדש להתגורר ולהתעשר, אך המציאות המרה טפחה על פניהם מהרה, שהזהב אינו מתגלגל ברחובות, אלא יש לעמול ולעבוד קשה כדי להתפרנס.

האסון הקשה שפגע ברוב היהודים שהגרו לאמריקה, היה עזיבת התורה והמצוות, כאשר הגורם המרכזי הוא, שלא היתה באפשרותם למצוא מקום עבודה אלא רק בחילול שבת ויום טוב. ובתחילה אכן חיללו מתוך כורח המציאות, מתוך רעב לפת לחם, עם בכי קינה ונהי, אבל עם הזמן התרגלו למציאות החדשה, בתחילה הפסיקו הדמעות ולאחר זמן מה שמחו אף בעבודתם, ובעקבות חילולי השבת השילו מעצמם כל עול תורה ומצוות, עד שברבות הימים, חלק גדול מהם ניטמא וניטמע בגויי הארצות, ולא נשאר מהם שרידי ופליט.

ההורים של פסח לייב, אליעזר ומלכה, שניהם היו המבשפחות שהגרו באותה תקופה שלפני יותר ממאה שנה, האב מולינא והאם מראדין, לארצות הברית של אמריקה. הם זכרו היטב את הנסיונות הקשים שעברו הוריהם בשנותיהם הראשונות באמריקה, ועל כן כשעמדו להנשא לפני למעלה משמונים שנה, קיבלו על עצמם ליל עצמם ליל בדרכי אבותיהם, ולעמוד בגבורה בנסיונות של שמירת שבת, ולגדל את ילדיהם כיהודים שומרי תורה ומצוות.

לפני כשמונים שנה, בט"ו תמוז תרצ"א, נולד להם בנם זה, שנקרא בישראל פסח לייב, על שמו של אחד הסבים. זמן קצר לאחר כמה נולדה להם בתם, שרה איידל. כאשר ההורים חפצים לגדלם לתורה וחופה ומעשים טובים.

במצב הקיים באותם שנים, לא היה 'תלמוד תורה' יהודי בסביבתם, ולכך כיהודים הבנים, בט' אלול אירע למשפחתם אסון כבד, היה זה כשבתם היחידה נפגעה בתאונת דרכים בימי נעוריה, ולצערם ויגונם הרב של ההורים וכל בני המשפחה, בתם נפטרה תוך שעות ספורות.

פסח לייב נשאר התקוה הגדולה של הוריו, אמו סיפרה לו פעמים רבות על יחוסה הרם, שהיא בתו של ר' משה גרינברג צצ"ל, מחשובי התלמידי חכמים שבראדין, שאף זכה ללמוד תקופה ארוכה בחברותא עם האדמו"ר מאוז'רוב זצ"ל, שאמו, 'באבע איידל' בירינעוויץ, היתה נכדתו של רבן של כל בני הגולה, רבי עקיבא איגר זצוק"ל. גם מצד אביו היה פסח לייב מיוחס לאחד מתושבי וילנא, העיר הגדולה לאלוקים, שאפילו בעלי המלאכה שבה היו בקיאים בש"ס ופוסקים.

באותם הימים, הדור הצעיר באמריקה נפל לביראה עמיקתא. מעטים היו ההורים שזכו שבניהם ישמיכו לשמור את התורה והמצוות. הילמודים בבתי הספר הממשלתיים היוו עבורם מלכודת מוות, בהם נפלו שדודים, ופרקו מעצמם כל עול תורה ומצוות. רק אלו שבמסירות נפש שמרו על נפש ילדיהם, ופתחו עבורם בתי ספר פרטיים, אם לכל הפחות שמרו על ילדיהם בשעות אחר הצהרים ובימי השבת, למלמדם בינה בתורת ה', ולחנכם בדרך התורה, ולדיהם המשיכו בדרך התורה וקיום המצוות.

כשעברו הימים ונקפו השנים, ופסח לייב גדל, הגיע זמנו להקים בית בישראל, סירב פסח לייב לנשא לכל אותן נערות שעליהם היה מנוער ורוק מתורה ושמירת המצוות. ידוע ידע שאם ינשא לאחת מאלו, כמעט מובטח לו שזרעו לא ישמור תורה ומצוות, אם תשמש עבורם דוגמא לפריקת עול, ולאי שמירת תורה ומצוות. הוא חפץ בבת ישראל כשרה, אחת שתשמש דוגמא לילדיה בשמירת התורה והמצוות, שיראתה הטהורה תעבור בירושה לילדים. אבל נערות שהתאימו לדרישותיו, מלבד מה שרק מועטות היו כמותם בכל אמריקה הגדולה, הן חפצו ב'בן תורה', באחד שכל ימיו לומד בישיבה ועוסק בתורה, מה שלצערו של פסח לייב הוא לא זכה.

למרות שפסח לייב לא זכה בימי נעוריו ללמוד בישיבה קדושה, בכל זאת כשנודע לו שפתחו ישיבה אי שם, נסע לאותו מקום, ניגש לראש הישיבה וביקש לשהות בישיבה. הוא הציע בפני ראש הישיבה, שתמורת נקיון הישיבה וסידורה, שיתנו לו את הזכות להיות במקום תורה. באומרו, שאם הוא עצמו לא זכה להיות בן תורה, שלכל הפחות יסייע בידי עמלי התורה ויחיה במקום תורה. ראש הישיבה נענה לבקשתו, ומאז לא היה מאושר ממנו, הוא גר במקום תורה ומשמש בני תורה, וזוכה ללמוד מהם ומהנהגתם.

כל אותם שנים בהם התגורר בישיבה, לא הפסיק לחשוב על האפשרות לזכות לעלות לארץ הקודש. למרות שבאותם ימים, לפני כחמישים שנה, תושבי ארץ הקודש לא הפסיקו להקיז דמים במלחמות ופרעות, בכל זאת ליבו יצא מרוב השתוקקות לארץ הקדושה.

השנים שעברו לא הצעירו את פסח לייב, אלא להיפך, כעת הוא כבר 'אלטער באחער', בחור זקן. המציאות אודות האפשרות להקים בית נאמן בישראל, רק התרחקה ממנו. ולמרות כל זאת, הוא לא חשב לוותר על עקרונותיו, להנשא עם אחת שהבית שיקים עמה יהיה בית נאמן בישראל. גם כאשר הוריו הזקנים עברו לעולם שכולו טוב, והוא נשאר כמעט בודד בעולמו, מלבד בת דודה אחת שהיתה לו, בכל זאת לא חשב לוותר על מה שהיה חשוב לו.

באחד מהימים, מסיבה מסויימת, עזב פסח לייב את אותה ישיבה, ובמשך כמה שנים עבר מישיבה לישיבה, בה עבד והתגורר, ובזכות זה זכה ללמוד בה. במשך השנים למד ועבד גם בישיבה גדולה 'זכרון משה', שב'סאוט פולזברג' שבהרי 'קעטצקיל' שב'ניו יארק', בראשות הגאון ר' אלי' ביער וואכטפוגעל שליט"א.

לפני כארבעים שנה עבר ל'ווילאמסבורג' שב'ניו יארק', שם פנה אל מנהל ישיבת 'סאטמער', והציע לפניהם כפי שהציע לכל הישיבות האחרות, שברצונו להתגורר בישיבה ובתמורה לכך יסייע בנקיון ובכל עבודה מתבקשת. הקב"ה נתן את חינו בעיני מנהלי הישיבה, וזכה תקופה ארוכה ללמוד בישיבה, כאשר בני הישיבה שכיבדוהו הוסיפו לו את התואר ר' לשמו. באותה העת זכה אף להתקרב לאדמו"ר רבי יואל טייטלבוים זצוק"ל.

במשך השנים בם למד ועבד בישיבות הקדושות, לא רצה דבר לעצמו. הוא הסתפק במה שהישיבה נתנה לו למחייתו, ולא דרש יותר. בסייעתא דשמיא זכה, שבת דודתו עמדה לימינו בכדי לסייע בעדו בכל מה שהיה צריך. מידי פעם היא שלחה לו סכומי כסף שיוכה לו אפשרות לרכוש לעצמו מה שצריך, ותמיד השתדל להסתפק במועט והכרחי לקיומו בעולם.

כל אותה העת לא הפסיק עם פסגת שאיפתו לעלות לארץ הקודש, כאשר כל אותם שנים צובר פרוטה לפרוטה בכדי שיוכל להוציא את תוכניותיו מהכח אל הפועל. לימים, כשיסיפר לאחד מידידיו, שהיה ממנהלי הישיבה בסאטמער, על שאיפתו ורצונו לעלות לארץ הקודש, ניסה אותו ידיד להורידו מהרעיון, כשחושב שטובתו הוא שישאר באמריקה. ומלבד מה שניסה לשכנעו שלא כדאי לו לעלות ארצה, שאין לו היכן לגור וללון שם, אף הגדיל לצייר בפניו הצעה מפתה, באומרו שכיום, מלבד חדרו בישיבה, אין לו בעולמו דבר משלו, אפילו מקום בו יוכל להתגורר וללון בקביעות, והוא מציע בפניו אם ישאר בקהילתם ובישיבתם, שיתן לו דירה סמוכה לישיבה, שתרשם על שמו, בה יוכל להתגורר כל ימי חייו כ'בעל הבית'.

במהלך שיחתם שהייתה בצהרי ערב שבת קודש פרשת שלח, שח לו ר' פסח לייב את אשר על ליבו. האמת היא שכמעט כל ימי חיי אני בישיבות קדושות, בהם אני מרגיש 'שמור' לא ליפול ולהכשל חלילה, אבל עם כל זאת אני מרגיש צורך בחיזוק נוסף, ובמיוחד באותם פעמים בודדות שעלי לצאת מהישיבות הקדושות לצורך סידורים הכרחיים, שידוע העולם מלא בחטאים, והמשיכה הטבעית של האדם הא אחריהם, ומלבד לימוד ספרי מוסר, אני מחפש אחר עצה הגונה נוספת.

אותו אחד שהיה ידיד אמת לו' פסח לייב, אמר לו, כפי שאני מכיר אותך כירא שמים גדול, בודאי שהינך מקיים את ההלכה בשו"ע אור"ח סי' רפ"ה בדבר החיוב ללמוד הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום אז פרש"י, בסעיף ב' כתב המחבר שיר"ש מקיים שניהם. לאחר שתלמד את פרשתינו עפרש"י בודאי שתמצא רוגע לנפשך בעצה ההגונה שיעלה לך מתוך לימודך זה.

לפני כחמש עשרה שנה, כשראה ר' פסח לייב שברשותו סכום מספיק כדי לטוס לארץ הקודש, החליט שהגיע עת הזמן לבצע את אשר שוואף אליו כל ימיו, ובלא להודיע לאדם דבר, מחשש שמא ימנעוהו ממחשבתו, רכש כרטיס וצרר מעט מטלטלין ועלה לארץ הקודש.

לא היה מאושר ממנו כשהמטוס המריא והחל בטיסה לכיון ארץ הקודש. במשך שעות הטיסה הארוכות הוא כמעט שלא עצם את עיניו, כעת הוא זוכה למה שהוריו ואבות אבותיו לא זכו, הנה עוד כמה שעות ואת מגשים את פסגת חלומותיו, לעלות לארץ הקודש. כשקברניט המטוס הכריז על הנחיתה הקרובה, התרגשותו עלתה לשיאים חדשים, שהנה הנה הוא כבר ב'אוירא דארץ ישראל', ועוד שעה קלה יזכה אף לדרוך על עפרה.

עם ירידתו מהמטוס, לאחר שניסק אל אדמת הקודש ואמר בהתרגשות את הפסוק בתהלים (ק"ב ט"ו), "כִּי רָצוּ עֲבָדֶיךָ אֶת אֲבָנֶיהָ וְאֶת עֲפָרָהּ יְחֹנֵנוּ", ביקש לעלות מקדושה לקדושה, לעיר הקודש ירושלים תובב"א.

כמה חודשים הסתובב בירושלים, כאשר היה לן בבתי כנסיות ובתי מדרשות, או בבתים של יהודים טובים שפתחו בפניו את ביתם וקיימו בו מצות 'הכנסת אורחים', וכל אותה עת, לא ראה כלל את קשייו, אלא היה מאושר ושמח, על שזכה לגור בארץ הקודש, בינות ליהודים שומרי תורה ומצוות.

באחד הימים אינה ה' את דרכו לעיר בית התורה 'קרית ספר', והמקום מצא חן בעיניו ובקיבו להתגורר בו, כאשר מגוריו היו בבתי המדרשות ובתי יהודים יקרים שהכניסוהו מידי פעם בפעם.

כל אותה עת, בני משפחתו מאמריקה חיפשו אחריו, הם לא הבינו להיכן הוא נעלם. עד אשר התגלגל הדבר שאחד שהכירו מאמריקה, סיפר לידידו המתגורר בגולה שפגש את ר' פסח לייב כאן בארץ הקודש, והגיעו הדברים לבני משפחתו, שמתוך חשש אמיתי לגורלו ומצבו, דאגו להשיבו לאמריקה.

לא היה מאוכזב יותר מר' פסח לייב כשהחזירוהו לאמריקה. סוף סוף הוא הגיע לאושר האמיתי בחיים בארץ הקודש, והנה שוב הוא חוזר לאמריקה. אבל ברירה רבה לא היתה לו, וכעת הוא היה צריך שוב לחסוך כדי לעלות לארץ הקודש.

דבר יגונו וצערו נודע לשלושה בחורים משיבת סאטמער, שהחליטו לעזור ולסייע בעדו לחזור לארץ הקודש. מאמצים רבים השקיעו השלושה בדבר, עד שבסייעתא דשמיא לאחר כמה חודשים, שוב נראה ר' פסח לייב בארץ הקודש, כאשר בתקופה מסויימת זכה ללמוד ולסייע לישיבת 'בית אליהו' ב'ישמח משה', ולאחר מכן שוב נראה בבתי המדרש בקרית ספר.

ר' שלמה, אחד מיקירי קרתא דקרית ספר, שנודע לו שלר' פסח לייב אין מקום להתגורר, והוא יישן בבתי הכנסיות, למרות ביתו הקטן והצר, סידר עבורו פינה בה הניח מיטה שיוכל לישון בה, ובמשך תקופה ארוכה אירח את ר' פסח לייב בביתו, כשמספק לו את כל צרכיו.

כשנודע לבני המשפחה שר' פסח לייב חזר שוב לארץ הקודש, ולאחר שר' שלמה שוחח עמם ושכנעם שטוב לו כאן בארץ הקודש, ואין מאושר ממנו על זכיינתו זו, חשבו שייעזרו וסייעו בעדו לפי דעתו ומחשבתו, ועל כן ביקשו מר' שלמה שיסכור עבורו דירה, בה יתגורר.

לאחר חיפוש קצר מצא ר' שלמה דירה עבורו ברח' אור החיים 3, בה החל להתגורר, כשר' שלמה דואג עבורו לכל צרכיו, כאב לבן ממש. כאשר כל אותה העת ר' פסח לייב ממאן לקבל ממנו רק את המינימום הנדרש כדי חיין, בארוחות שהיה מביא לו לביתו בכל יום.

כשארכו הימים, גילה ר' שלמה את המיוחדות של ר' פסח לייב, מידותיו המיוחדות והאציליות, כשהוא מודה על כל דבר ודבר, באומרו, 'איישרכח", לא היית צריך כלל לטרוח עבורי.

אחד מהנהגותיו המיוחדות היו, שלמרות היותו רווק זקן בלא שום קרוב או גואל, מלבד בת דודה אחת, שבמצב כמותו, רבים נמצאים כל ימיהם בעצב ויגון, אך הוא לא נתן לנסיונות לשוברו. שגור היה על לשונו, 'החיים הם הם יקרים וחשובים, שהרי ניתן לקיים בהם מצוות, ששוה הכל לסבול בעדם'. תמיד האיר פנים לכל אדם, ושש ושמח בשמחתם של אחרים, ובמיוחד כששמע על לידת ילדים ושמחות אחרים, היה מתרגש ושמח שמחה עצומה על שמחתם. כמו"כ היה מתרגש מלשמוע על כל מעמד של כבוד התורה ולומדיה, על ישיבות עם בחורים רבים, ועל כל דבר טוב.

כל מי שהכירו, ובמיוחד אלו שזכו לארחו בסעודת שבת, התפעלו מאישיותו המיוחדת עד מאוד. הוא שמר את עיניו מכל משמר, ישב על מקומו מקשיב ומרותק כשאומרים 'דבר תורה', ומזמר בלחש אם ה'זמירות'. כאשר הוא מדה בפה מלא על כל מה שנתנו לו. 'איישרכוח' היתה המילה הנדרסת על כל מה שנתנו לו.

דבר פלא שנודע רק לאחר פטירתו, שסיבת הדבר מדוע הסכים להתארח בבתי אחרים בשבתות וימים טובים, למרות שמאן לקבל מאחרים דבר, היה בסיבת חששו מאיסור בריחה. באחד הימים סיפר בן כ'מסיח לפי תומו' לאחר מאורחיו, שאם הוא יאכל בגפו בביתו, הוא יכול חלילה להכשל באיסור בריחה, שהוא לא מספיק בקי בהלכות אלו, אבל כשהוא מתארח אצל אחרים, הוא יוכל להנצל מאיסורי שבת חמורים אלו.

רבים שוחחו על סיגופיו שאינם נתפסים. מלבד מה שכמעט לא אכל דבר, מעולם הוא לא הסכים לאכול בשר, עוף או דג, גם לא ירקות שנתבשלו עמם. רק מה שנתבשל פרווה, או שניצל סויה ונקניק, זה מה שהסכים לאכול. באחד הימים התגלה הדבר, שהנהגתו זו היתה משום 'נדר' שקיבל על עצמו לפני שנים רבות.

מלבד מה שכיבד כל אדם ולא בז לאחד, הוא גם בז לשום מלאכה, עד לפני כחמש שנים עוד היו רואים אותו עובד ל'מנקה ברחובות העיר', מחלק עיתונים בלילות וכל עבודה מזדמנת, בכדי שלא ליטול מן הצדקה בכדי שיוכל ולהתפרנס ולשכן את שכר דירתו שהתגורר בה. מה גם שראה בעבודות אלו הזדמנות לגמול חסד עם הבריות, לעזור ולסייע לתושבים שרחובותיהם יהיו נקיים, ולאלו הזקוקים לעיתונים, שיקבלום עד דלת ביתם. תמיד היה מסתר ורץ, כדי להספיק עוד ועוד.

גם כאשר אירע שפגעו בו אנושות, עשו לו עוולות חמורות, אז גרמו לו צער רב, גם כאשר בעקבות זאת רותו סערה עד מאוד, בכל זאת, תוך זמן קצר היה מכריז בקול רם שהוא מוחל להם על הכל. כל דבר שקרה לו, בין לטוב ובין למוטב, תמיד היה רואה זאת שנעשה בידי שמים, והיה מרגיש שהוא מלווה מלמעלה, והיה חוזר ואומר, 'אנשים רצים אחר כסף וכבוד, וחושבים על עצמם שם מצליחנים ומוכשרים, אך כמה זמן אבד כבר נמצא בעולם הזה, הזמן עף כל כך מהר, ומה יתן להם כל כספם וכבודם, הצלחתם וכשרונותיהם'. עוד היה נוהג לומר, 'געלט און זילבער וועט נישט שטיין, אז מרופט מוז מען גייען' (ממון וכסף לא יעמוד לאדם לסייע בעדו, כשנקראים לעלות לדין, ומוכרחים ללכת).

אושרו הגדול היה מגוריו ב'קרית ספר' המעטירה, מקום תורה ובני תורה, עיר מלאה חכמים וסופרים, אשר אהבם אהבת נפש, יחד עם אהבתו לישיבות ומקומות תורה.

לפני כחמש שנים שנים חלה קשות, והרופאים אמרו נואש לחייו, אך בחסד ה' עליו ניצל בניסים. ולאחר אשפוז ממושך בבית החולים, הבריא, אך לא חזר למצבו העצמאי הקודם, והוצרך לעזרה, ולכך עבר להתגורר בית אבות ויזניץ בבני ברק. בתקופתו הקשה הזו, שהיה מוגבל, תמיד קיבל עליו את הדין באהבה, היה ממש בבחינת שמח ביסורים. כל מכריו וידידיו אמרו, שלא זכור להם שראוהו במצב של חוסר שמחה. גם עובדי בית האבות עיינו תמיד בהתפעלות, את מאור פניו ושמחתו על החיים בהם זכה.

כל אותם שנים שהיה בבית אבות, שמח בביקוריו של כל אחד, גם אלו שלא הכיר, והשכיל לתת לכל אחד את ההרגשה שעושים עבורו חסד גדול בביקורם. תמיד היה מקבל כל מבקר במאור פניו המיוחד, באמירת 'כמה אני שמח שבאת לבקר אותי'. ובכדי להכיר טובה למבקריו, ולהראות להם עד כמה הם חשובים ויקרים לו, היה מונה את ילדיהם בשמותיהם ובמעלותיהם.

תמיד קיוה שיזכה לשוב למודעיון עילית, במקום שהרגיש שהוא מקומו ועירו, לפגוש את מכריו וידידיו הרבים. בשנים האחרונות זכה לשבות בעיירו בי"ס ראשון על פסח ובשמחת תורה בבית ידידיו, ורבים מבני העיר ורבניה באו גם בהזדמנות זו לבקרו. גם זכה לברך 'ברכת החמה', בפעם השלישית בחייו, במעמד הגדול שהיה בשערי העיר, כאשר ליבו מתרונן משמחה לראות אלפי ישראל בשעת קיום המצוה ובשמחה שלאחריה. ביקוריו אלו בעיירו היוו עבורו שמחה גדולה, כאשר כל ימות השנה היו אצלו בבחינת 'ספירת העומר' לימים מיוחדים אלו, שמלבד מעלתם הגדולה, עוד זכה לבקר בעיר המעטירה, לפגוש ולראות בני תורה רבים ולהתבשם מאוירת המקום.

לאחרונה, מצבו הרפואי החל להתדרדר, זמן קצר לאחר ימי הפסח, חלה וכאשר הרגיש שמחולי זה לא יעמוד, והוא עומד להפרד מהעולם, באחד הימים פרץ בבכי קורע לב לפני אחד מידידיו, באומרו שחושש שם יהיה עליו לאחר מיתתו, מי יאמר עליו קדיש, שלא יקמו לעמוד משניות ומי יתן צדקה לעילוי נשמתו.

במוצש"ק האחרון פרשת 'בהעלותך' את הנרות' תשע"א, נפטר ר' פסח לייב ז"ל לבית עולמו, כשזכה להגיע לשנת השמונים בצלילות הדעת עד יומו האחרון, כאשר בכיו וזעקתו אודות מי יאמר עליו קדיש, מי ילמד עבורו משניות אז יאמר פרקי תהלים ויתנו צדקה בעבורו, עדיין מהדהדת וזועקת, בזעקה קשה ומרה.

מנין בפרשתינו עפרש"י מצא ר' פסח לייב עצה הגונה שנתנה לו מנוחה לנפשו, שעל ידה יתחזק ויצליח לעמוד בנסיונות החיים?

תשובה ל"סיפור ושאלה בציידו" מפרשת נשא

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י יכול ר' זרובבל למצוא יישוב על שאלתו, מדוע דניאל מנהל הדואר העדיף והקדים את הרב על פני האחרים הממתינים לתודם. זרובבל יכול למצוא שהנהגתו של דניאל מנהל הדואר, להקדים את הרב בתורו על פני כל האחרים הממתינים, הייתה נכונה, וזאת מדברי רש"י ז' י"ט, עה"פ, "בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְתַנְאֵל בֶּן צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשְׂכָר", וביאר רש"י, "הקרב נתנאל בן צוער. הקרב את קרבנו. מה תלמוד לומר הקריב בשבטו של יששכר, מה שלא נאמר בכל השבטים. לפי שבא ראובן וערער ואמר, די שקדמיני יהודה אחי, אקריב אני אחרוי. אמר לו משה, מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסען דלגילהם... ומהו הקריב הקרב שני פעמים, שבשביל שני דברים זכה להקריב שני לשבטים, אחת שהיו יודעים בתורה...". מבואר בדברי רש"י, שמי שהוא מופלג בתורה יש להקדימו על פני האחרים, ומכאן למד דניאל מנהל הדואר להקדים את הרב שהיה מופלג בתורה, על פני כל האחרים הממתינים.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם וטלפון
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - 972-8 +(24 שעות)
או לפקס 1-732-3634947 או למייל yaepstein@aol.com עד יום ב' בערב בלבד.

הפרסים לשבוע זה: "אילת השחר עה"ת", ה"כ
עוד ארבעה זוכים נוספים, כל אחד בספר **"חומש המגידים - במדבר".**
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בציידו": שלושה זוכים, כל אחד **"יסוד ושורש העבודה".**
להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, יש לפנות לפקס' הנ"ל.
לתרומות, הנצחות והפצה ניתן לפנות למערכת

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל

שפות הזוכים לפרשת נשא:
הרבנים \ הבח"ח
גוטסמן י. – מודיעין עילית – שולחן ערוך הרב, ד"כ.
פרענקל י.י. – ירושלים – על הגבורות - ליקוט מדרשים.
לייטער נ. – מודיעין עילית – על הגבורות - ליקוט מדרשים.
מאנטל נ.צ. – בני ברק – על הגבורות - ליקוט מדרשים.
רוטמן א.ל. – ירושלים – על הגבורות - ליקוט מדרשים.
קשש א.י. – בני ברק – מעלות המידות.
כהן נ. – מודיעין עילית – מעלות המידות.
הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באמיילי** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל: yaepstein@aol.com

הסיפור לא נכתב ולכן למעשה, אין לסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.